Y Pwyllgor Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
HSS-21-02(min)

COFNODION

Dyddiad:	Dydd Iau 28 Tachwedd 2002	
Amser:	9.00am tan 12.10pm	
Lleoliad:	Ystafell Bwyllgora 3, Cynulliad Cenedlaethol Cymru	
Yn bresennol:	**Aelodau'r Pwyllgor Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol**	
	Kirsty Williams **(Cadeirydd)**	Brycheiniog a Sir Faesyfed
	Geraint Davies	Rhondda
	Brian Gibbons	Aberafan
	Jane Hutt (Gweinidog)	Bro Morgannwg
	Ann Jones	Dyffryn Clwyd
	Dai Lloyd	Gorllewin De Cymru
	David Melding	Canol De Cymru
	Aelodau eraill (Eitem 3)	
	Eleanor Burnham	Gogledd Cymru
	Gwenda Thomas	Castell-nedd
	Yn Bresennol	
	Peter Clarke	Comisiynydd Plant Cymru
	Maria Battle	Comisiynydd Cynorthwyol

Rhian Davies	Comisiynydd Cynorthwyol
Sara Reid	Comisiynydd Cynorthwyol
Eoin Redahan	Cymdeithas y Strôc
Trish Hughes	Cymdeithas y Strôc
Richard Thomas	Cymdeithas y Strôc
Swyddogion yn bresennol	
Chris Burdett	Plant a Theuluoedd
Ceri Breeze	Strategaeth Iechyd y Cyhoedd
Lynne Hamilton	Rhaglen Newid Strwythurol i'r GIG
Mike Ponton	Y Tîm Strategaeth a Chynllunio Iechyd a Lles
Yr Ysgrifenyddiaeth:	
Jane Westlake	Clerc y Pwyllgor

Eitem 1: Ymddiheuriadau ac Eilyddion a Datganiadau o Fuddiant

1.1 Derbyniwyd ymddiheuriadau oddi wrth Lynne Neagle a Jocelyn Davies. Cymerodd Huw Lewis le Lynne Neagle.

1.2 Nid oedd unrhyw ddatganiadau o fuddiant

Eitem 2: Strategaethau Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Lles

(9.05 - 9.30am)

Papur: HSS-21-02(p.1)

2.1 Cyflwynodd y Gweinidog y papur a dywedodd fod y canllawiau drafft yn cael eu paratoi ochr yn ochr â hynt y rheoliadau trwy'r Cynulliad er mwyn iddynt gael eu rhoi ar waith o fis Ebrill 2003.

Byddai'r strategaethau newydd yn rhesymoli'r cynlluniau iechyd a gofal cymdeithasol presennol ac yn mynd i'r afael â strategaethau iechyd, gofal cymdeithasol a lles mewn ffordd gyfannol. Byddai rhyngwyneb agos â chynlluniau lleol eraill megis y rhai ar gyfer tai a chamddefnyddio sylweddau.

2.2 Mewn ymateb i'r cwestiynau a'r pwyntiau a wnaed gan yr aelodau, dywedodd y Gweinidog y canlynol :

- byddai gan y gwasanaeth iechyd cyhoeddus cenedlaethol newydd rôl allweddol wrth asesu anghenion lleol.
- Mae Adran 4 o'r canllawiau yn nodi sut y byddai'r broses yn cael ei rheoli a sut y byddai'r strategaethau yn cael eu gosod yn fframwaith polisi strategol cenedlaethol.
- Nid oedd y fframwaith strategol yn wanach na'r ddeddfwriaeth a oedd wedi llywodraethu'r Cyd-Gynghorau Ymgynghorol (JCCs). Byddai gofyniad i'r partneriaid statudol ymgynghori a chydweithio â'r sector gwirfoddol.
- Byddai'r sector gwirfoddol yn sicrhau nad oedd y partneriaid statudol yn gweithio'n ddwyochrog ac yn eu hallgáu.
- Mae strwythur y Byrddau Iechyd Lleol yn cynnwys y sector gwirfoddol a chynrychiolydd o'r gofalwyr.
- Byddai ystyriaeth yn cael ei rhoi i a ddylai ymglymiad gofalwyr, ac anghenion grwpiau eraill sy'n hawdd eu niweidio gael eu pennu yn y canllawiau, petai'r ymateb i'r ymgynghoriad yn nodi bod pryder ynghylch rôl y rhan honno o'r sector gwirfoddol.
- Mewn ymateb i gwestiwn ar a fyddai'r trefniadau polisi rhwng Llywodraeth Cynulliad Cymru a'r awdurdodau lleol yn feincnod ar gyfer Strategaethau Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Lles, dywedodd y Gweinidog mai mater i'r Gweinidog dros Dai a Llywodraeth Leol oedd y cytundebau.

Camau i'w cymryd

- Y Gweinidog i roi adroddiad i'r Pwyllgor ynghylch a fydd hi'n cynnwys cyfeiriad penodol at Ofalwyr yng nghorff y canllawiau.
- Y Cadeirydd i ysgrifennu at y Gweinidog dros Dai a Llywodraeth Leol ynghylch argaeledd y trefniadau polisi â llywodraeth leol

Eitem 3: Adroddiad Comisiynydd Plant Cymru

(9.45-11.10am)

3.1 Croesawodd y Cadeirydd Peter Clarke, Comisiynydd Plant Cymru a'r tri Chomisiynydd Cynorthwyol. Roedd Aelodau o'r Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai; Pwyllgor yr Amgylchedd, Cynllunio a Thrafnidiaeth; a'r Pwyllgor Addysg a Dysgu Gydol Oes hefyd wedi cael eu gwahodd.

Croesawodd y Cadeirydd Gwenda Thomas o'r Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai ac Eleanor Burnham o Bwyllgor yr Amgylchedd, Cynllunio a Thrafnidiaeth.

3.2 **Amlinellodd y Comisiynydd Plant** y cynnydd sydd wedi'i wneud ers ei benodi. Roedd y deg mis cyntaf wedi cael eu treulio yn sefydlu'r swyddfa a'r systemau ac yn penodi staff yn bennaf, ond roedd gwaith a oedd yn torri tir newydd wedi cael ei wneud hefyd. Roedd plant wedi cael eu cynnwys yn y broses o benodi'r staff.

Cyflwynodd ei gydweithwyr a aeth ymlaen i esbonio eu rolau.

3.3 **Rhian Davies** oedd yn gyfrifol am werthuso polisi a gwasanaeth. Ei thasg gyntaf ers dechrau ar ei swydd ym mis Mawrth, oedd cynnal adolygiad cynhwysfawr o drefniadau adrannau gwasanaethau cymdeithasol yr awdurdodau lleol ar gyfer eiriolaeth annibynnol i blant a threfniadau achwyn yng ngoleuni argymhellion Adroddiad Waterhouse. Yr oedd 2,600 o ymatebion i'r ymgynghoriad wedi dod i law ac roedd y rhain yn cael eu dadansoddi. Byddai adroddiad yn cael ei gyhoeddi yn ystod y gwanwyn a byddai hwn yn nodi arferion da.

3.4 **Maria Battle** oedd yn delio â materion cyfreithiol a gweinyddu a hi hefyd oedd y Dirprwy Gomisiynydd. Yr oedd y Comisiynydd yn cadw cyfreithwyr arbenigol eraill. Ei thasg fawr gyntaf oedd sefydlu a rheoli tîm i gefnogi ymchwiliad Clywch.

3.5 Rôl **Sarah Reid** oedd cynnal deialog â phlant a phobl ifanc yn bennaf a hyrwyddo gwaith y Comisiynydd i blant a phobl ifanc, a hefyd i'r oedolion sy'n gweithio gyda hwy. Roedd y gystadleuaeth i ddylunio'r logo wedi bod yn gyfle i hysbysebu gwaith y Comisiynydd. Roedd yn bwysig nad oedd ymchwil sy'n ymwneud â phlant yn copïo dulliau oedolion. Roedd hi wedi ymgynghori â phlant a phobl ifanc i ddarganfod pa faterion oedd yn peri’r pryder mwyaf iddynt. Roedd nifer yn poeni ynghylch cyflwr gwael toiledau ysgol a’r teimlad oedd nad oedd hyn yn fater y byddai oedolion yn ei oddef. Roedd ysmygu a bwlio yn faterion eraill a oedd wedi’u codi.

3.6 Dywedodd Peter Clarke fod ei swyddfa’n cydweithio â Phrifysgol Cymru ar brosiect ymchwil, a chynigiwyd defnyddio'r prosiect hwn fel ffordd o asesu dealltwriaeth plant o'u rôl.

3.7 O safbwynt y Comisiynydd, tlodi ymhlith plant oedd y prif fater ac fe awgrymodd y dylai fod gan y Cynulliad strategaeth er mwyn mynd i'r afael ag ef.

3.8 Yr ail fater pwysicaf oedd canfyddiad y plant a'r bobl ifanc nad oedd oedolion yn eu parchu, ac roedd hyn yn aml yn cael ei atgyfnerthu gan y cyfryngau. Roedd yn bwysig i blant gymryd rhan yn yr ymgynghori a'r broses benderfynu ac i'w rhan fod yn real ac nid yn symbolaidd.

3.9 Mater arall a godwyd gan blant, pobl ifanc a'u rhieni oedd y diffyg adnoddau i fodloni anghenion plant ag anghenion addysgol arbennig, ansawdd adeiladau ysgolion a phrofion yn yr ysgolion. Dros y flwyddyn sydd i ddod byddai'n edrych ar effeithiau Safonau Uwch Gyfrannol ar blant. Croesawodd

safiad y Cynulliad ar gosbi plant yn gorfforol a byddai'n ymgyrchu am newidiadau yn y gyfraith.

3.10 Rhoddodd y Comisiynydd a'i gydweithwyr yr ymatebion canlynol i gwestiynau'r Aelodau:

- Dylai'r Cynulliad ddatblygu strategaeth drosfwaol i gael gwared ar dlodi ymhlith plant yng Nghymru. Roedd pocedi o dlodi yn y cymoedd ac mewn ardaloedd gwledig a dylai'r strategaeth ganiatáu targedu ar lefelau lleol. Datblygu economaidd yw'r allwedd i godi hyder y cymunedau. Mae angen i ddata gael ei ddadagregu i'r lefelau hynny, ac mae angen i'r bobl leol, gan gynnwys pobl ifanc gymryd rhan yn y gwaith cynllunio a gweithredu.
- Roedd gan Weriniaeth Iwerddon strategaethau a mentrau ar dlodi ymhlith plant a oedd yn haeddu cael eu harchwilio.
- Roedd yna ardaloedd lle'r oedd pobl ifanc o dan anfantais oherwydd y sytem budd-daliadau gwladol a byddai'n edrych ar y rhain yn y dyfodol.
- Roedd pryder am lefel y ddyled mewn teuluoedd o ganlyniad i wario ar y Nadolig mewn ymateb i hysbysebu. Nid oedd y bobl ifanc eu hunain yn hapus gyda'r ffordd y maent yn cael eu hegsbloitio. Roedd y Comisiynydd hefyd yn pryderu bod plant yn cael eu rhywioli gan hysbysebwyr.
- Roedd rhai ysgolion wedi cymryd camau cadarnhaol i gael gwared ar drefniadau gwahaniaethol mewn perthynas â phrydau cinio am ddim.
- Petai ysgolion yn cael eu hadeiladu ar safleoedd tirlenwi byddai iechyd y plant a oedd yn eu mynychu yn cael ei fonitro yn agos. Byddai ystyriaeth yn cael ei rhoi i ymchwil ar effeithiau tymor hir datblygiadau tebyg mewn mannau eraill yn y byd.
- Roedd anghysondebau yn y rheoliadau cynllunio nad oedd yn caniatáu i dai gael eu hadeiladu ar safleoedd o'r fath, ond a oedd yn caniatáu adeiladau cyhoeddus.
- Roedd ymdrechion yn cael eu gwneud i gysylltu â phlant a phobl ifanc mewn grwpiau sydd wedi'u hymyleiddio, gan weithio trwy asiantaethau allestyn eraill. Amcangyfrifwyd bod tua 3,000 o blant i deithwyr yng Nghymru, cymaint â'r rhai sy'n derbyn gofal gan yr awdurdodau lleol.
- Roedd y Comisiynydd wedi cyfarfod â Syr Ronald Waterhouse i siarad am gyfrifoldebau'r awdurdodau lleol fel rhieni corfforaethol. Nid oedd nifer o'r cynghorwyr lleol yn deall eu rôl a'r goblygiadau cyfreithiol o hyd.
- Er nad oedd neb wedi gwrthod rhoi tystiolaeth i ymchwiliad Clywch, roedd y Comisiynydd yn teimlo y gallai fod angen pwer pellach i roi gwys tystion yn y dyfodol er mwyn cynnal ymchwiliad effeithiol.

3.11 Yn olaf, dywedodd y Comisiynydd y byddai'n hoffi cyflwyno ei adroddiad blynyddol i Aelodau'r Cynulliad i gyd yn y dyfodol, am fod ei gylch gorchwyl mor eang.

3.12 Fe wnaeth y Gweinidog longyfarch y Comisiynydd a'i staff ar yr hyn a gyflawnwyd ganddynt hyd yn hyn. Dywedodd fod y rheolau sefydlog yn atal y Comisiynydd rhag cyflwyno ei adroddiad i'r Cynulliad yn y cyfarfod llawn, ond y byddai Llywodraeth y Cynulliad yn ymateb i'r adroddiad yn y flwyddyn newydd ac y byddai dadl yn y cyfarfod llawn ar yr ymateb.

3.13 Daeth Is-bwyllgor y Cabinet ar Blant a Phobl Ifanc â ffocws arbennig ar faterion plant ar draws cyfrifoldebau'r Cynulliad. Byddai Llywodraeth y Cynulliad yn ystyried strategaeth wrth-dlodi drosfwaol ymhlith plant. Roedd tlodi materol yn bwysig, ond roedd materion lles a chymryd rhan, a chael mynediad i wasanaethau a chyfleusterau o dan sylw hefyd.

3.14 Roedd Ms Hutt yn gweithio gyda'r Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynllunio a Thrafnidiaeth ar y rhyngwyneb rhwng cynllunio ac iechyd. Byddai Canolfan Iechyd newydd Cymru yn gallu cynnig cyngor annibynnol ar faterion iechyd y cyhoedd.

Camau i'w cymryd

- Y Cadeirydd i ysgrifennu at Gadeirydd y Pwyllgor Addysg a Dysgu Gydol Oes yn argymell eu bod yn ystyried y materion addysg yn adroddiad y Comisiynydd.

Eitem 4: Cyflwyniad gan y Gymdeithas Strôc

(11.30 tan 12.10pm)

4.1 Croesawodd y Cadeirydd gynrychiolwyr o'r Gymdeithas Strôc. Dywedodd Eoin Redahan ei bod yn flin gan Margaret Goose, y Prif Weithredwr, nad oedd hi'n gallu dod i'r cyfarfod. Yn ei habsenoldeb ef fyddai'n gwneud y cyflwyniad.

4.2 Roedd y Gymdeithas yn falch bod y Cynulliad yn dangos pryder ynghylch nifer y bobl sy'n cael strôc a gofalu am y bobl sy'n dioddef o strôc.

4.3 Amcangyfrifwyd bod dros 7,500 o achosion newydd o strôc bob blwyddyn. Byddai traean o'r bobl sy'n cael strôc yn marw, traean yn gwella a byddai traean yn parhau i ddioddef effeithiau tymor hir. Roedd tua 35,000 o bobl yn byw gyda sgil-effeithiau strôc, a oedd hefyd yn effeithio ar eu teuluoedd. Mae cost trin a gofalu am bobl sydd wedi dioddef o strôc yn fwy na'r gost o ofalu am bobl sy'n dioddef o glefyd coronaidd y galon.

4.4 Roedd ymchwil yn dangos bod cleifion sy'n cael eu trin mewn uned strôc 20% yn llai tebygol o farw neu fod yn anabl. Man sydd â gwelyau arbennig lle mae pobl yn cael eu trin gan dîm aml-ddisgyblaeth sydd wedi'i hyfforddi'n arbennig yw uned strôc. Byddai cleifion strôc yn cymryd 20% o welyau aciwt a 25% o welyau tymor hir. Byddai uned arbennig yn rhyddhau'r gwelyau hynny a byddai'n ffordd mwy effeithiol o drin cleifion.

4.5 Roedd ymchwil gan y Coleg Brenhinol y Meddygon yn dangos mai dim ond 17% o gleifion strôc yng Nghymru sy'n treulio dros hanner eu hamser mewn ysbyty, mewn uned arbennig. Roedd hyn yn cymharu â chyfartaledd o 27% ar draws Lloegr, Cymru a Gogledd Iwerddon.

4.6 Dywedodd Mr Redahan fod y Gymdeithas Strôc yn gweithio gydag unigolion a sefydliadau i wneud gwelliannau i'r gwasanaethau, yn ariannu ymchwil, yn darparu gwybodaeth i'r cyhoedd ac yn contractio gyda'r GIG a'r Gwasanaethau Cymdeithasol i ddarparu gofal a chefnogaeth i'r teulu.

4.7 Byddai’r Gymdeithas yn hoffi i Lywodraeth Cynulliad Cymru ddatblygu Fframwaith Gwasanaeth Cenedlaethol ar gyfer Strôc.

4.8 Mewn ymateb i gwestiynau'r Aelodau dywedodd Mr Redahan:

- Gellid gwneud mwy i atal pobl rhag cael strôc. Mae rheoli pwysedd gwaed yn fwy hanfodol yn achos strôc nag yn achos clefyd y galon. Dylai Meddygon Teulu fesur pwysau gwaed bob tro y byddant yn gweld claf.
- Roedd 80% o'r halen sy'n cael ei fwyta mewn bwydydd a weithgynhyrchwyd. Roedd cynhyrchwyr masnachol yn araf yn ymateb, ond roedd un archfarchnad yn raddol yn lleihau faint yr halen sydd mewn bara.
- Gallai ymarfer corff a deiet addas hefyd helpu i leihau'r siawns o gael strôc.
- Gallai triniaeth ddwys am chwe mis ar ôl cael strôc fod o fudd i'r claf a gallai fod yn gost effeithiol i'r gwasanaeth iechyd.
- Yn aml, byddai ail strôc yn digwydd am nad oedd pobl yn newid eu ffordd o fyw, yn monitro eu pwysau gwaed nac yn cymryd meddyginiaeth i deneuo'r gwaed.
- Roedd angen hyfforddiant ar staff yr uned strôc er mwyn gallu adnabod effeithiau strôc. Er enghraifft, roedd cleifion yn aml yn cael anhawster i lyncu ac os nad oedd hynny'n cael ei adnabod a'i drin gallai bwyd fynd i fewn i'w hysgyfaint ac arwain at niwmonia.
- Maer Coleg Brenhinol y Meddygon wedi paratoi canllawiau ar ofal da ar ôl cael strôc, gan gynnwys fersiwn ar gyfer cleifion.
- Dylai'r Byrddau Iechyd Lleol ystyried y ffordd orau o gellid darparu gofal ar gyfer strôc yn eu hardal hwy. Mewn rhai ardaloedd y lleoliad gorau ar gyfer uned strôc fyddai mewn ysbyty aciwt, mewn ardaloedd eraill byddai ysbyty cymunedol yn well.
- Efallai na fyddai gofal seibiant neu ailsefydlu mewn cartrefi nyrsio preifat yn addas am na fyddai therapi dwys ar gael.

4.9 Dywedodd y Gweinidog fod y Gymdeithas Strôc wedi gwneud llawer i godi proffil strôc yng Nghymru lle mae yna rwydweithiau agosach, a haws cael mynediad atynt. Roedd y materion a godwyd yn berthnasol i eraill, megis rhyddhau cleifion yn hwyr o’r ysbyty, datblygu timau aml-ddisgyblaeth a hybu iechyd. Byddai'n ystyried a ddylid cael strategaeth er mwyn mynd i'r afael yn benodol â strôc.

Ysgrifenyddiaeth y Pwyllgor

Rhagfyr 2002